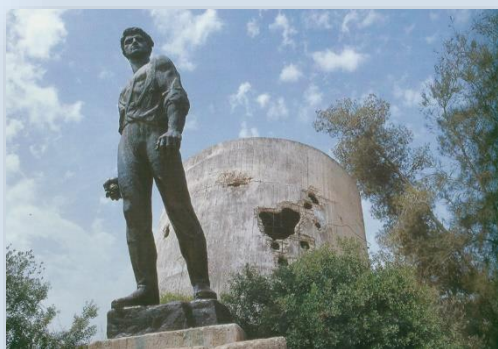

משרד החינוך - מחוז חיפה

בשביל הזיכרון

מסע בעקבות זיכרון השואה בשבילי ישראל

קיבוץ יד מרדכי לזכרו של מרדכי אנילביץ'
ממפקדי המרד בגטו וורשה.

יער המגינים אנדרטה לזכר הבריגדה היהודית,
היחידה של מתנדבי הישוב היהודי לצבא הבריטי
במלחמת העולם השנייה, ואנדרטת "משבר לתקווה",
לזכר מאות ניצולי השואה שנפלו במלחמת
העצמאות.

אנדרטת הקרון - יד ושם, ירושלים.

איסוף עריכה וכתובה : אורלי רוזנברג

ייעוץ וליווי: יואל שדה

למנהלי בתי הספר ולצוותי החינוך,

חוברת זו הינה יוזמה של מחוז חיפה וכל כולה מביאה רעיונות פדגוגיים לסיורים לימודיים בסימן עיצוב זיכרון השואה בשבילי ארצינו.

מחוז חיפה יזם מהלך המציע לצוותים החינוכיים של בתי הספר – רכזי טיולים, מורים לשל"ח ורכזים חברתיים לקט רעיונות לסיורים, בסימן עיצוב הזיכרון ותרומתם של ניצולי השואה להקמת המדינה.

כמחנכים עלינו להשפיע ולהוביל את תלמידינו להיות משפיעים על המשך עיצוב הזיכרון וחשיבותו להמשך קיומנו כעם, כאומה וכחברה. עלינו ליצור את המפגש בין בני הנוער ובין מרכיבי הזכרון של השואה.

עלינו לעשות ככל שביכולתינו להמשיך ולפגוש שורדי שואה, שכוחם במוותניהם, כדי לספר לנו בגוף ראשון את קורותיהם במלחמה הנוראה מכולן, מלחמת הישרדותו של עם ובמלחמה שלאחריה, מלחמתו של עם על תקומתו.

לצערנו, ההערכה היא כי בכל יום נפטרים 40 ניצולי שואה, בכל חודש יותר מ-1,200 ניצולים ובשנה כ-14,200 ניצולי שואה נפטרים. אנו נפרדים מדור של גיבורים, שעל אף האובדן שחווינו לא הרימו ידיים אלא עשו ככל שביכולתם כדי שלנו תהיה מדינה ריבונית משלנו, ושאלנו ניהיה מוגנים.

אנו חייבים להם ולעצמינו את האחריות של שימור הזיכרון ועיצובו למען הדורות הבאים ובאין אדם שיוכל לספר את סיפורו נלמד אנחנו את סיפוריהם האישיים ונמשיך לספר בהם, וככל שנרבה בהם הרי זו מהותה של מצוות "והגדת..."

מקווים כי החוברת תשרת את הצרכים של בתי הספר, מחנכים ומורים לשל"ח וכן מדריכי מסעות בני הנוער לפולין. אנו תקווה כי תמצאו את האתרים הנכונים והמתאימים לכם וכמובן שכל תוספת שתמצאו לפאזל רק תשביח את עבודת הקודש הזו.

הרגישו חופשיים לעשות שימוש ברעיונות כרצונכם וכהבנתכם – הוסיפו, שנו, הרכיבו ופרקו..... והעיקר שימרו על הסיפורים והמשיכו לעצב את הזיכרון בשבילי ארץ ישראל ובעשייה החינוכית.

אני מבקשת להודות לאורלי רוזנברג על היוזמה, העריכה והביצוע.

בברכת עשייה חינוכית מבורכת

עניב יניב שוורץ, מנהלת מנהל חברה ונוער, מחוז חיפה.

משואה לתקומה בשבילי ארץ ישראל.

פתיחה – רציונאל

עוד מסע בני נוער חזר מפולין, מסע מוצלח אומרים כולם, התלמידים חזרו עם חוויה מצויינת, היה משמעותי ועוד ועוד אמירות שכאלה..... מה היה לפני המסע ? מה יהיה בעקבותיו? האם הוא יישאר אפיזודה חולפת או שעלינו לדאוג לתנאים אופטימליים לשמר את הזיכרון, את החוויה ואת התובנות? ולהחליט מה אנחנו רוצים לעשות עכשיו.....

יש שיגידו שפולין זה פה! למה לנסוע לשם כדי לשמוע את הסיפור? למה לא לחפש את המקומות, הקשרים והחיבורים כאן בארץ? מדינת ישראל משובצת לאורכה ולרוחבה בסיפורים, בדמויות, בזכרונות – מי מכיר? מה שמע? מי היה?

שנת השבעים למדינת ישראל היא הזדמנות לעצור – לשאול, לתהות, לחדש. לא לקחת את הדברים כמובן מאליו. שנת השבעים מאפשרת לנו לחפש את מה שיש לנו מתחת לפנס. חייבים להסתכל גם במחוזות הקרובים כדי להבין את הסיפור, שמורכב משישה מיליון סיפורים קטנים, וכדי להביא אותו אל ליבנו ואל מרב חושינו.

התוכנית המובאת לפניכם מציעה למנהלי בתי ספר, למחנכים ולמורים לשל"ח להמשיך ולספר את הסיפורים, שבין שואה לתקומה ברחבי ארץ ישראל, במקומות יחודיים, שמספרים סיפורים של אדם, משפחה, קהילה ועם.

אפשר לשזור את הביקורים באתרים בתוך תוכנית הלימודים, הסיורים, המסעות השנתיים ואפילו להציע סיורי משפחות דרך אתרי האינטרנט של בתי הספר ו/או משצ"ם וכד'

לאורך השנה חשוב לשזור את האתרים שנציג בהמשך, כמו גם אתרים רלוונטים נוספים, בתוכנית הסיורים. כל סיור כזה מאפשר הכנה בכיתה ושיתוף של תלמידים בהדרגה ובהכנת העמיתים. זו הזדמנות נהדרת לשלב עדויות, לשלב שאלות גדולות, דילמות ואף לפעול למען שימור הזיכרון כאן בארץ ישראל.

אבא קובנר אמר כי: "כל עוד לא מאוחר, עלינו להגיע להכרה שהשואה איננה האובססיה של שארית הפליטה וההתייחדות עם ששת מיליוני הקורבנות ולקח התקופה הם לא עניינם של אלה בלבד שחזו את הנוראות משרם, אלא חלק מהזיכרון הקיבוצי הארוך של עם ישראל, ומקומה של השואה הוא בתודעה ההיסטורית של כל דור יהודי באשר הוא."

אבא קובנר, לעכב את הקריעה, תל אביב 1998, עמ' 164

הנצחת השואה בא"י על רקע תרומתם של השורדים להקמת המדינה והחברה הישראלית היא חובתנו ועלינו כמחנכים מוטלת האחריות לכך, שתלמידינו יתוודעו לכמה שיותר מקומות ואתרים בארץ, כמו גם לסיפורים ולזכרונות החבואים בהם. מדובר כמעט במלאכת בילוש, שבסיומה יוכל הלומד למצוא את הקשרים בין חלקי הפאזל המורכב הזה.

קהל היעד -

מאחר ומדובר ב"עוד משימה" חשוב למצוא את הדרך לתת מקום לתוכנית בתוך השעות המוקדשות לסיורים לימודיים, בתוך התוכנית הקיימת וטיולים שנתיים.

האחריות על תכנון הסיור תהיה בידי מנהל בית הספר יחד עם רכז טיולים / מורה לשל"ח או לחילופין בשיתוף עם רכזת חברתית / פדגוגית ו/או מדרכי מסעות בני הנוער לפולין.

ניתן גם להרכיב קבוצה בית ספרית במסגרת מחויבות חברתית שתבנה את הסיורים הנ"ל עם הצוות החינוכי ותעביר חלק מההדרכות ו/או ההכנות בכיתות לקראת סיור ובתיעודו.

ניתן להרכיב קבוצת הורים ותלמידים מתעניינים שיוצאים לסיורים יחדיו וזאת לאחר שקבוצת התלמידים של מחויבות אישית פירסמה והמליצה על הסיורים.

נצא לדרך.....

שימו לב - ההצעות מחולקות על פי נושאים ויחידות תוכן ולא על פי מיקום גאוגרפי של האתרים.

בכל נושא ניסינו להביא מספר אפשרויות לשילוב בסיור וזאת על פי פריסת הסיורים הבית ספריים השונים ממוסד חינוכי אחד למשנהו.

נושא 1 –

לוחמים יהודים בתקופת מלחמת העולם השניה ובמאבק על ארץ ישראל.

הרבה מאיתנו נשאלים לא פעם – מדוע הסכימו היהודים ללכת כצאן לטבח? למה הם לא נלחמו? למה הם לא מרדו והתנגדו? חשוב שנדע ונזכור כי מיליון וחצי לוחמים יהודים השתתפו במלחמה ולא רק בצבאות בנות הברית (אנגליה וארה"ב) או בצבא האדום (הצבא הרוסי). היו לוחמים, שנמלטו מציפורני הנאצים והצטרפו ללוחמים על אדמת אירופה והיו לוחמים שיצאו מארץ ישראל לתרום למאבק נגד הנאצים. היו שצנחו מעבר לקווי האויב, היו שהצטרפו לחפרים באזור הבלקן והגיעו לאירופה הכבושה, היו שהצטרפו לבריגדה היהודית בצבא הבריטי.

נושא זה גם מעלה את השאלה – מה ידע היישוב בארץ על המתחולל באירופה ומה היתה עמדתם של קברניטי היישוב היהודי בארץ ישראל בנוגע לאפשרות להשפיע/ לפעול?

היהודים והיישוב היהודי ידעו על המתחולל באירופה ועל המתחולל בפולין והיו שבחרו לעשות מעשה.

מי הם היו ובאילו מעגלים הם פעלו?

[הבריגדה היהודית](#)

[צנחני היישוב](#)

[חיל החפרים](#)

גם בארץ ישראל נערכו לקראת מאבק בנאצים. "200 ימי חרדה", כך כונתה התק', היישוב היהודי יחד עם הבריטים נערכו להגנה על ארץ ישראל ועל היישוב היהודי מפני הנאצים שהתקדמו בכיבושיהם. ארגון [הפלמ"ח](#) הוקם, בין היתר, כדי לסייע לבריטים.

הצרפתים ששולטים באזור הגבול הצפוני ומשתפים פעולה עם המשטר הנאצי בצרפת, גם הם, מהווים איום גם על הבריטים.

תנועת הבריחה עושה מאמצים להעלות יהודים לארץ ישראל למרות שהשערים נעולים. נלחמים במקביל – בבריטים כאילו אין גרמנים ובגרמנים כאילו אין בריטים.

בסמוך לקיבוץ משמר העמק – מערת הפלמ"ח.

בחיפה – סיפור מצדה בכרמל המתבסס על התוכנית הבריטית, יצחק שדה ויוחנן רטנר.

מסלול מ"גבעת ההגנה" ועד "חורשת ה-40".

בחיפה, שכונת רמות רמז האנדרטה ללוחם היהודי.

בירושלים – האצ"ל מתכננים לכבוש את העיר העתיקה להתבצר ולהלחם עד הכדור האחרון.

הסליק בבית כנסת "החורבה".

השביל המחבר בהר הרצל – האנדרטה של צנחני היישוב.

קיבוץ שדות ים – בית חנה סנש.

לטרון – הסיפור של **צבא אנדרוס** וסיפורם של **ילדי טהרן** שמגיעים עם חיילי צבא אנדרוס לארץ ישראל. חלק מהחיילים היהודים בצבא אנדרוס נשארים בארץ ומצטרפים למאבק על ארץ ישראל וחלקם יחד עם יהודים נוספים מארץ ישראל יגיעו עם צבא אנדרוס חזרה לאירופה הכבושה לשחרר אותה מידי הכובש הנאצי. ראש ממשלת ישראל **מנחם בגין** עשה את דרכו לארץ ישראל עם צבא אנדרוס.

בהמשך הגיעו השורדים מאירופה לארץ ישראל והצטרפו למאבק בבריטים ובמאבק על ארץ ישראל, מלחמת העצמאות.

קיבוץ ניצנים – **קיבוץ יד מרדכי** – **בית העדות בניר גלים** – מה הקשר בין **גטו וילנה**, **אבא קובנר** והמאבק על ניצנים ויד מרדכי? ומה הקשר **לגטו לודג'**?

המאבק על יד מרדכי אל מול הכניעה של ניצנים. אבא קובנר אינו מוכן לקבל את "הפחדנות" / ה"כניעה" של חברי ניצנים..... מיהו אבא קובנר ומה הוא מסמל עבורינו?

הנריק רוס, צלם יהודי בגטו לודג' מחביא לפני חיסול הגטו תעוד מצמרר של החיים בגטו. אחרי השואה חוזר רוס ללודג', מוציא את התשלילים ממחבואם והם מגיעים לא"י לקיבוץ ניצנים. כאשר נופלת ניצנים בידי המצרים, במלחמת השחרור, "נעלמים" חלק מהנגטבים המתעדים את סיפורו של **גטו לודג'**.

בקיבוץ ניצנים – אנדרטת יד ללוחמת העבריה, מקומן של הנשים בלחימה ובהגנה.

לטרון – פארק העוצבות. מה הקשר בין **חטיבה 7**, הקרב על ירושלים ו**מבצע בן נון**. התרומה הרבה של שורדי השואה, שלחמו בשורות חטיבה 7 בקרב על לטרון כחלק מהקרב על הדרך לירושלים. התבוננות בסמל החטיבה מגלה את היחס המיוחד של החטיבה לחייליה, שורדי השואה. שורדי השואה מונצחים **בסמלה של החטיבה**.

הצעה למסלול שלם –

יד ושם – בקעת הקהילות וגן הפסלים

או לחילופין

יער הקדושים – אנדרטת מגילות האש המדברת על לוחמים במדינת ישראל – ילידי הארץ שנולדו בה בזמן שבאירופה נרצחים מיליון וחצי ילדים (1942) נלחמים על מדינת ישראל בשנת 1967.

לטרון פארק החטיבות (תרומתם של השורדים במאבק על ארץ ישראל והנצחתם)

יער פדויי השבי

הר הרצל – אנדרטת הצנחנים

ירושלים - הר הרצל – השביל המחבר – אנדרטת "נצר אחרון"

הר הרצל – קברו של אליעזר גרינבאום שנפל בקרב ברמת רחל. (היה קאפו אכזרי בבירקנאו ונהרג כלוחם בצבא הגנה לישראל התמודדות עם דילמה ערכית.)

האנדרטה לעליה מאתיופיה (העליה האחרונה, הצלת יהודי אתיופיה)

נאומו של משה שרת בעת ביקורו אצל חיילי הבריגדה היהודית פסח תש"ה מרץ 1945 בחזית האיטלקית:

" זהו רגע גדול בתולדות תנועת ההתנדבות בארץ; זהו רגע גדול בחיי העם העברי; זהו רגע גדול בחיי האישיים של כל אחד ואחד מכם - הרגע בו זכינו להניף את דגל העם היהודי, דגל תנועת השחרור הציונית שלנו, בחזית שחרור אירופה במלחמה העולמית הזאת מידי צור עמנו ועושר העולם - בחזית מלחמתנו על תקומת ישראל.

כל אחד ואחד מכם הניצבים כאן, כל אחד מאלה שנשארו בקווי החזית, כל אחד מחבריכם הפזורים ברחבי הזירה הזאת ובמזרח התיכון, נשא את נפשו בהתנדבו לצבא לראות את הדגל הזה מתנוסס מעל לראשו ומלווהו לקראת קרב. כל אחד מכם במשך חמש שנות המלחמה הצדיע בלבו כלפי הדגל הזה, ראה אותו תמיד בעיני רוחו מתנפנף לפניו.

היום הזה זכינו להוציא את דגלנו מבית הגנזים ולהניפו רם ונישא לעיני השמש. בשבילנו הדגל הזה, דגלה של החטיבה היהודית הלוחמת, טבול בדמם של חמישה מיליונים באירופה שהובלו כשיות לטבח. הוא טבול בדמם של לוחמי מלחמת ייאוש וגבורה מעל חומת הגטו - הן אותו, את הדגל הזה, הם הניפו ברגעי ההתפרצות האחרונה, הנואשת, הקדושה. הוא טבול בדם קורבנות ההגנה שלנו בארץ, שנפלו על שדות המולדת.

אנו מניפים אותו כנס נקמתנו באויב, כסמל לגאולת כבודם של אחינו השחוסים שלא יכלו להשיב מלחמה שעה. אנו מניפים אותו כמזפת לתקומתנו, כסמל המפעל אשר בשמו ולשמו התנדבתם ויצאתם למערכה - מפעל תקומת עמנו בארצו והחזרת הממלכתיות הישראלית על כנה.

בשם של מיליון לוחמי ישראל בכל צבאות הברית; בשם רבבות המתנדבים מארץ-ישראל הפזורים בפלוגותיהם; בשם אחינו העומדים על המשמר בארץ; לקידוש שם של מיליוני הקורבנות; להאדרת שם ארצנו קבל העולם כולו; כנס לקיבוץ גלויות; כאות אזעקה לעליה ולהעפלה לארץ; כנס בשורת הדרור והתקומה; כאות שבדעתנו הנחרצה לא לשקוט ולא לנוח עד ישוב ישראל וגאל אדמתו השדודה - אנו מרימים היום את הדגל הזה, שנשלח לכם, אנשי החטיבה היהודית הלוחמת, כמתנת ההסתדרות הציונית העולמית והיישוב העברי בארץ.

יחי נס מלחמת ישראל בחזית! יחי נס הגאווה של העם העברי בארצו."

דבר

עתון פועלי ארץ ישראל

מחברות

א. בקר שבת פועלי התעשייה והמסחר
ב. דודי
ג. י. א.
ד. שטוק

ציריאל יאסמור הודיע על מצב המדינה

17.7.42 (7) הודיע ציריאל יאסמור הודיע על מצב המדינה כי אין ברירה אלא הממשלה תסיר בידה הנחרצים סקירה על מצב המדינה לפני מלחמת העולם השנייה.

288 אצטדוד היו בשנה ששמונה עשרה עובדים הבריטים, תורכיה, ספרד, גרמניה, ארצות הברית.

5188
האביב יום שישי יד אב תש"ב
28 ביולי 1942

הגרמנים החלו בגירוש המוני של יהודים מגישו וארשה

ב-17 באוגוסט 1942 החלו הגרמנים בגירוש המוני של יהודים מגישו וארשה. הגירוש נמשך עד סוף ספטמבר, כאשר כ-10,000 יהודים גורשו מהעיר. הגירוש נמשך עד סוף ספטמבר, כאשר כ-10,000 יהודים גורשו מהעיר.

נהרס הרובע היהודי בלובלין

ב-17 באוגוסט 1942 נהרס הרובע היהודי בלובלין. הרובע נהרס עד היסוד, וכל היהודים גורשו מהעיר. הרובע נהרס עד היסוד, וכל היהודים גורשו מהעיר.

במחיר אנכדות בנדות חותרים הגרמנים לגדה הדרומית של הדון 1000 טאנקים מסתערים על רוסטוב משלושה צדדים. המערכה בקשת הדון מתפתחת לעבר הוולגה וסטאלינגראד

17.7.42 (7) הודיע ציריאל יאסמור הודיע על מצב המדינה כי אין ברירה אלא הממשלה תסיר בידה הנחרצים סקירה על מצב המדינה לפני מלחמת העולם השנייה.

288 אצטדוד היו בשנה ששמונה עשרה עובדים הבריטים, תורכיה, ספרד, גרמניה, ארצות הברית.

5188
האביב יום שישי יד אב תש"ב
28 ביולי 1942

האנכדות בנדות חותרים הגרמנים לגדה הדרומית של הדון. המערכה בקשת הדון מתפתחת לעבר הוולגה וסטאלינגראד. 1000 טאנקים מסתערים על רוסטוב משלושה צדדים.

האנכדות בנדות חותרים הגרמנים לגדה הדרומית של הדון. המערכה בקשת הדון מתפתחת לעבר הוולגה וסטאלינגראד. 1000 טאנקים מסתערים על רוסטוב משלושה צדדים.

האנכדות בנדות חותרים הגרמנים לגדה הדרומית של הדון. המערכה בקשת הדון מתפתחת לעבר הוולגה וסטאלינגראד. 1000 טאנקים מסתערים על רוסטוב משלושה צדדים.

האנכדות בנדות חותרים הגרמנים לגדה הדרומית של הדון. המערכה בקשת הדון מתפתחת לעבר הוולגה וסטאלינגראד. 1000 טאנקים מסתערים על רוסטוב משלושה צדדים.

דבר היום

האנכדות בנדות חותרים הגרמנים לגדה הדרומית של הדון. המערכה בקשת הדון מתפתחת לעבר הוולגה וסטאלינגראד. 1000 טאנקים מסתערים על רוסטוב משלושה צדדים.

האנכדות בנדות חותרים הגרמנים לגדה הדרומית של הדון. המערכה בקשת הדון מתפתחת לעבר הוולגה וסטאלינגראד. 1000 טאנקים מסתערים על רוסטוב משלושה צדדים.

סיפורם של הטמפלרים בארץ ישראל.

מי היו [הטמפלרים](#) ואיך הגיעו לארץ ישראל?

בשנות השישים של המאה ה-19 מתארגנת כת של כמה מאות גרמנים שמחליטים לעזוב את גרמניה, להגר לארץ ולהתיישב בה בהתחלה בחיפה ומאוחר יותר התפצלו והקימו עוד מושבות: ירושלים, תל אביב (שרונה), יפו, וילהלמה (בני עטרות), ואלדהיים (אלוני אבא) ובית לחם הגלילית. המתיישבים, שמאמצים לזהותם את השם "טמפלרים", מאמינים כי קירוב הגאולה יעשה על ידי עבודה קשה באדמת ארץ ואופי המושבות בהתאם הוא חקלאי. מאוחר יותר הם עסקו יותר בתעשייה. הם חיים בארץ בשכנות טובה עם הישוב היהודי עד שנות השלושים, אז מתחזקת בגרמניה המפלגה הנאצית בראשותו של אדולף היטלר. בשלב מסוים, התומכים במפלגה הנאצית מתוך הקהילה הטמפלרית מונים כשליש מאנשי הקהילה.

יחסם של הבריטים ושל היישוב היהודי בא"י לטמפלרים.

תל אביב – מתחם שרונה

בית לחם הגלילית / אלוני אבא

חיפה - המושבה הגרמנית

הטמפלרים יושבים בארץ ישראל והם אינם מסתירים את השתייכותם למפלגה הנאצית שעולה לשלטון בגרמניה ב-1933. הטמפלרים תולים באין מפריע את דגלי צלב הקרס ביישובים בהם הם מתגוררים והבריטים אף מתירים לכלי רכב גרמנים לנסוע בכלי רכב דיפלומטים עם דגלי צלב קרס. כל זאת בין השנים 1933-1940. בין השנים 1940-1942 הטמפלרים נרדפים ע"י הבריטים ומסולקים מארץ ישראל כולל עסקאות לחילופי שבויים שנערכות בין בריטניה וגרמניה וכך מגיעים לארץ ישראל בין השנים 1940-1945 550 יהודים מאירופה בחילופי שבויים כנגד הטמפלרים האסורים בארץ ע"י הבריטים. משלוח אחרון שמגיע בחילופי שבויים הוא באפריל 1944 שיאה של ההשמדה בבירקנאו. (יהודי הונגריה מגיעים לבירקנאו במאי 1944, חצי מיליון יהודי הונגריה נרצחים מיד עם הגיעם לבירקנאו) בארץ ישראל נותרים טמפלרים בודדים וזאת עד [למבצע "דקל"](#) בו ההגנה כובשת את אזור אלוני אבא בגבעות אלונים שפרעם.

ניתן להרחיב את הסיפור של יהודים בעלי דרכונים זרים בפולין הכבושה, סיפורו של "מלון פולסקי" אפשר ליצור אקטואליה גם להיום – הרצון של ישראלים בדרכון נוסף.

בעיצומה של שנת 1943 ריכז הגסטפו במלון פולסקי בוורשה יהודים בעלי תעודות אזרחות של מדינות ניטרליות, בעיקר דרום אמריקאיות, שהיו אמורים להיות מוחלפים בשבויים גרמנים.

בדרך כלל היו אלו תעודות פיקטיביות שהוכנו על ידי קונסוליות באירופה. הסכום ששילמו עבורן היה גבוה ולמרות אזהרות המחתרת, סיכנו היהודים את חייהם את חייהם בנטישת מקומות המסתור והגיעו למלון פולסקי בוורשה.

היהודים הללו נשלחו למחנה ברגן-בלזן. 420 מתוכם נורו למוות בדרכם אל החופש המיוחל. גם במדינות אמריקה הדרומית לא היו בשורות טובות. הן לא כיבדו את התעודות שהוצאו בקונסוליות ובעקבות זה הועברו בסתיו 1943 ובאביב 1944 לאושוויץ 2,500 מבעלי התעודות ושם נרצחו. היחידים שנותרו בחיים היו אלו שנועדו בעיקר לצורך חילופין בגרמנים (טמפלרים בעיקר) מארץ-ישראל.

דגל המפלגה הנאצית מונף על חזית מלון פאסט בירושלים.

היטלר והמופתי של ירושלים היו בני ברית

דגלים של המפלגה הנאצית מונפים ע" הטמפלרים בחיפה.

**המשורר ולדיסלב שלנגל שהמשיך
לכתוב בתקופת הגטו את שיריו
כותב על פרשת התרמית הגרמנית
בהוטל פולסקי את השיר דרכונים.**

רוצה הייתי דרכון אורוגואי,
איזו ארץ יפה...

מה נעים להיות נתינה
של ארץ ושמה אורוגואי...

רוצה הייתי דרכון פרגואי,
זו ארץ זהב חפשיה,
אח, מה נעים להיות נתינה
של ארץ ושמה פרגואי.

רוצה הייתי דרכון של קוסטה ריקה,
תכלת שמים... מאי נצחי...
כמה נעים קשמתר לומר,
קוסטה ריקה היא ארצי...

רוצה הייתי דרכון בוליבי,
כמו לשנים מידי...
בוליביה היא ארץ שרף ריחני...
כמה יפה ארץ זו...

רוצה הייתי דרכון של הונדורס
(הונדורס מצלצל כגן-עדן מזרחי...)
נעים לפלט מדי פעם
הונדורס דוקא היא ארצי

רוצה הייתי דרכון אורוגואי,
לו יהיה לי מקוסטה ריקה, פרגואי,
כדי לגור בורשה בשקט
שכן זו הארץ היפה מכולן.

מיהם חסידי אומות עולם והחוק המגדיר אותם ?

כתבו עליהם חנה סנש, ג'ורג' בראסאנס וחיים חפר

איפה אפשר לפגוש אותם ולדבר על הדילמה?

תל אביב - בית קברות ירקון חלקת חסידי אומות עולם

חיפה – גן חסידי אומות עולם רח' יגאל אלון ברמת אלון. הגן מציין גם את זכרם של מיליון וחצי ילדים שנרצחו בשואה "ילדי הנצח".

רחוב ארלוזורוב 17 בשכונת הדר – ביתו של ראול ולנברג.

רח הבנקים 14 פינת רח המגינים 44 – בנק הולנד, הבנק בו עבד ראול ולנברג.

בכיכר בכניסה לתחנת הרכבת "חוף הכרמל", חוף הכמאל. האנדרטה למחתרת הדנית.

בית קברות יד מרדכי – ולדיסלב קובלסקי.

בית הקברות בקיבוץ יפעת – ברוך (ברומן) שרמן.

יד ושם – שדרת חסידי אומות עולם.

הר ציון – אוסקר שינדלר.

מטבע לשון משנת 1953 - חוק בכנסת ישראל
חוק זיכרון השואה והגבורה - יד ושם, תשי"ג (1953) שקיבלה הכנסת, הטיל על רשות הזיכרון להקים יד זיכרון "לחסידי אומות העולם ששמו נפשם בכפם להצלת יהודים". המחוקק הציב דרישות נשגבות יותר, באומרו: "לחסידי אומות העולם ששמו נפשם בכפם להציל יהודים". משמע, לדרגת חסיד אומות העולם במובן החוק מגיע רק מי שעשה מעשה הצלה של יהודי, וזאת מתוך חירוף נפשו.

הויכוח בין השופט לנדאו והשופט בייסקי לגבי ההכרה באוסקר שינדלר כחסיד אומות עולם...

דילמה – האם שידלר זכאי לתואר? השופט בייסקי מול השופט לנדאו 1970.

החוק קבע הגדרה חדשה ומפורטת למונח חסידי אומות העולם. על-פי המקובל בשפת יום יום הכוונה היא לאישיות מוסרית אשר בעת צרה ומבחן נטתה אהדה, חסד ועזרה ליהודים. בהקשר לחוק הזיכרון השואה והגבורה ברור כי לא די באהדה, בחסד ובעזרה, שהרי המחוקק הציב דרישות נשגבות.

מי שהגיש עזרה מתוך בצע הכסף אינו ראוי לתואר חסיד אומות העולם במובן החוק, למרות שהסתכן בהצילו יהודים.

לנדאו – גיבורים ללא רבב בייסקי – אנשים נורמלים

אוסקר שינדלר

ויהודים מצילים יהודים והדילמה – האם מכרו נפשם לשטן?

קיבוץ הזורע – מוזאון ע"ש ישראל וילפריד – קינדר טרנספרט

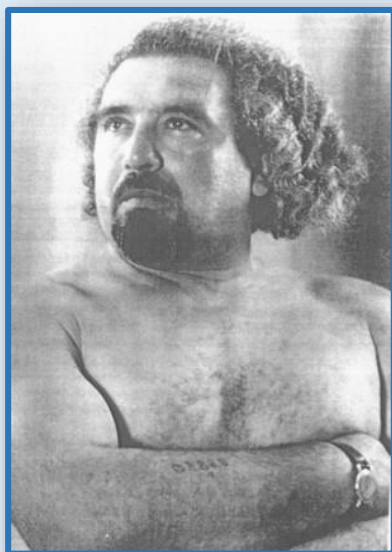
תל אביב – בכניסה לביתו של ישראל קסטנר – רכבת קסטנר

ועוד בתל אביב - בית עלמין ירקון-

חלקת הקבורה של חסידי אומות עולם

אנדרטאות לזכרון של קהילות פולין שנכחדו

קברו של יעקב קוזלצ'יק – הקאפו מבלוק 11 אושוויץ'.

מי אתה יעקב קוזלצ'יק?

בְּמִדּוּרוֹת מִלְחָמָה / חנה סנש

בְּמִדּוּרוֹת מִלְחָמָה, בְּדִלְקָה, בְּשִׁרְפָּה,
בֵּין יָמִים סוּעָרִים שֶׁל חֵדָם,
הִנְנִי מְבַעֲרָה פְּנִסֵי הַקֶּטָן,
לְחַפֵּשׁ, לְחַפֵּשׁ בֶּן-אָדָם.

שֶׁלֹּהְבוֹת הַשִּׁרְפָּה מְדַעִיכוֹת פְּנִסֵי,
אוֹר הָאֵשׁ מְסַנֵּר אֶת עֵינֵי;
אֵיד אֲבִיט, אֵיד אֶרְאָה, אֵיד אֲדַע,
אֵיד אֶפִּיר,
כִּשֶׁהוּא יַעֲמֵד לִפְנֵי?

תֵּן סִימֹן, אֱלֹהִים, תֵּן סִימֹן עַל
מִצְחוֹ,
כִּי בָאֵשׁ, בְּדִלְקָה וּבִדָּם,
כֵּן אֶפִּיר אֶת הַזֵּיק הַטְּהוֹר, הַנִּצְחִי,
אֶת אֲשֶׁר חֲפִשְׁתִּיו: בֶּן-אָדָם.

יואל פלגי (מקים יחידת הצנחנים בצה"ל) :

"ואילו אנו טרם השתחררנו ממלכוד עצמינו ועודנו
נוהגים לפי הכלל:

אם תצא ולא תחזור - גיבור תהיה

אם תצא ותחזור - תישפט

אם תשב ולא תעשה - תשפוט

ואולם העם הזה יוסיף להתקיים אם תמיד ימצאו
לנו כאלה שיאמרו: מי ילך אם לא אני?

והם ילכו בדעתם, שאם יחזרו אולי ישפטו בידי
אלה שלא הלכו"

חנה סנש יואל פלגי וישראל קסטנר - מה הקשר?

ב-29 ליולי שנת 1954 קיים קיבוץ מעגן עצרת גילוי אנדרטה לזכרו של פרץ
גולדשטיין - חבר קיבוץ שהיה אחד מצנחני היישוב במלחמת העולם השנייה.
באירוע נכחו כ-2,500 משתתפים, ביניהם גם ראש הממשלה דאז משה שרת. מטוס
קל של חברת תעופה אזרחית ("קלוב התעופה"), אמור היה להצניח איגרת ברכה
מעל האנדרטה, אולם עקב תקלה התרסק לתוך הקהל. 17 איש, בהם גם ארבעה
מצנחני היישוב שהגיעו לטקס, מצאו את מותם ו-30 אנשים נוספים נפצעו.

הילדים של וולטר סוסקינד

באוקטובר 1944 הוכרזה הולנד נקייה מיהודים (יודנריין) - כשנתיים לאחר שהחלו הגירוש וההשמדה של יהודיה (ביולי 1942). כ-80% מיהודי הולנד נרצחו בשואה. במהלך התקופה הזו יצא מדי שבוע משלוח של 1,000 יהודים מהולנד, רובם נרצחו תוך שעות ספורות במחנות סוביבור ואושוויץ. המשלוח הראשון יצא מאמסטרדם ב-15 ביולי 1942 למחנה המעבר ווסטרבורק, וממנו יצאו המשלוחים למחנות ההשמדה.

בתוך כל החשכה הזו שירדה על יהודי הולנד היו מי שראו כמובן מאליו את הצורך להציל את אחיהם מהתופת. אחד מהם היה וולטר סוסקינד, יהודי שברח מגרמניה בשנת 1938 ועבד כמנהל בחברה הבינלאומית יוניליבר (שהייתה בבעלות יהודית). הוא איבד את משרתו בשנת 1942 בגלל יהדותו והתמנה על ידי המועצה היהודית, שהוקמה בשנת 1941 בהוראת הגרמנים, למנהל מחנה המעבר התנאים במחנה המעבר היו קשים והוא לא התאים מבחינה פיזית. Hollandsc he ליהודי אמסטרדם בתיאטרון ותברואתית לשהייה ממושכת של מאות אנשים ומשפחות, וכך אושר למועצה היהודית לשכן ילדים מתחת לגיל 13 במעון ילדים יהודי שנמצא מעבר לרחוב - מול התיאטרון

סוסקינד ומנהלת מעון הילדים, הנרייטה הנריקז פיימנטל, החליטו שעליהם לעשות מעשה ולהציל את הילדים, ותוך סיכון עצמי גדול, יחד עם מספר מטפלות מהמעון, ביניהן בטי אודקרק (בת 18), וסיני קטנברג (בת 19), וכן האחות וירי כהן (בתו של יו"ר המועצה היהודית) והרי כהן הם הבריחו 600-1,000 ילדים ממעון הילדים לידיהם של פעילי ארבע מחתרות הולנדיות. אלה העבירו את הילדים למקומות מסתור בערי שדה, שם הוסתרו מהנאצים בחיק משפחות נוצריות עד תום המלחמה.

כאשר התמעט מספר היהודים שנותרו באמסטרדם, הפנו הגרמנים את תשומת לבם להנהגה. ב-26 ביולי 1943 גורשו פיימנטל ו-36 חברי צוות של מעון הילדים. פיימנטל נרצחה בתאי הגזים באושוויץ.

בנוסף להברחת הילדים, הבריח סוסקינד גם מבוגרים מתוך התיאטרון, אף שהמקום היה שמור באופן הרבה יותר קפדני ממעון הילדים (הגרמנים לא ראו במעון סכנה ביטחונית). כדי להצליח בכך זויפו הרישומים, שנוהלו בדיוק רב, על ידי סגנו של סוסקינד, ראלף הלברסטנד,

משפחתו של וולטר סוסקינד גורשה מאמסטרדם לווסטרבורק בספטמבר 1943. כאשר נודע לו, שנה לאחר מכן, שהם עומדים להישלח למחנה הריכוז טרייזנשטט הוא הצטרף אליהם, במקום להסתתר, וגורש איתם לאושוויץ ב-28 בספטמבר

סופו של סוסקינד אינו חד משמעי, אך יש גרסה שלפיה הוא נרצח בצעדת המוות מאושוויץ בתחילת 1945

בין שואה לתקומה

סיור בתל אביב-

טיילת לונדון – סיפורן של אוניות המעפילים והעליה הבלתי לגאלית לארץ ישראל.

שד' בן גוריון – ביתם של **דוד ופולה בן גוריון**.

שד' רוטשילד – הבית שנתרם ע"י **מאיר דיזינגוף** לעיריית תל אביב עם הכרתה כעיר בשנת 1936. בבית תלוי הציור המקורי שצייר הצייר היהודי **מאוריצי גוטליב**, שהתגורר בקרקוב שבפולין ונהג היה להתפלל בבית הכנסת הניאואורתודוכסי, "**טמפל**", **ברובע קז'ימז'** בקרקוב.

בית כולבו שלום בכניסה – 2 פסיפסים, האחד של דויד שריר מ-1994 והשני של **נחום גוטמן** שגם אייר את ספרה של **ימימה אבידר טשרנוביץ**, אשתו של **יוסף אבידר** מראשי ההגנה, "**שמונה בעקבות אחד**". הסיפור הוא סיפורם של נערים, העוקבים אחרי מי שנחשד מרגל גרמני בארץ ישראל המנדטורית. הפסיפסים מספרים את סיפורה של העיר תל אביב ותרומתה של **העליה החמישית**. אפשר לדבר על העליה היקית מגרמניה ועל הניסיונות של **חיים ארלוזורוב** לדבר עם הנאצים על דרכים בהם יוכלו העולים מגרמניה לשמור על הרכוש שלהם עם העליה לארץ ישראל וזאת על מנת לעודד את היהודים לעלות לארץ ישראל ערב עליית המפלגה הנאצית לשלטון.

דרך רח הוברמן ניתן להגיע עד ל"הבימה", מקום משכנה של התזמורת הפילהרמונית הארץ ישראלית הראשונה שהקים **ברוניסלב הוברמן** ב-1936 וסיפור הצלתם של כ-70 נגנים יהודיים מגרמניה על כל משפחותיהם. בעקבות **חוקי נירנברג** (ספטמבר 1935) מגורשים יהודים

ממשרות ציבוריות וכן מעולם התרבות

הגרמני. כ-800 יהודים גרמנים הגיעו לארץ

ישראל וניצלו מציפורני הנאצים בגרמניה.

זאת למרות ההגבלות של **הספר הלבן** (1930)

על עליה יהודית לארץ ישראל והמרד הערבי

הפורץ באותה שנה.

לנוחיותכם ועזרתכם ניתן להתקשר ולתאם ביקורים, סדנאות, הרצאות וכיוצ' במקומות הבאים:

מכונים ומוזאונים להוראת השואה -

יד ושם - ירושלים 02/6443400

לוחמי הגטאות - קיבוץ לוחמי הגטאות 04/9958080

מכון משואה - קיבוץ תל יצחק 09/8999997

מכון מורשת - גבעת חביבה 04/6309261

בית עדות- קיבוץ ניר גלים 08/8568476

יד מרדכי - קיבוץ יד מרדכי 08/6720559

שם עולם - כפר הרא"ה 04/6301637

מחנה המעפילים בעתלית - 04/9841980